

Povezava med vezljivostnimi lastnostmi glagola in njegovimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami

Mojca Tomišić

IZVLEČEK: Namen prispevka je predstaviti stičnost med vezljivostjo in besedotvorjem na podlagi vezljivostnih lastnosti glagola in njegovih prvostopenjskih samostalniških izpeljank. Stično točko predstavlja predvsem pomenska podstava povedi, na osnovi katere smo ugotavljali tako vezljivostne lastnosti glagolov kot besedotvorne značilnosti samostalniških izpeljank iz teh glagolov. Potrdili smo hipotezo, da so prvostopenjske izglagolske samostalniške izpeljanke v veliki meri povezane z glagolsko vezljivostjo ter da so odstopanja v večini primerov razložljiva.

ABSTRACT: The purpose of this article is to discuss the point of contact between valency and word formation on the basis of valency features of a given verb and its primary nominal derivatives. The primary point of contact is the semantic base of a sentence, which was used in determining the valency features of verbs as well as the word-formation characteristics of their nominal derivatives. The hypothesis was confirmed that primary deverbal nominal derivatives are very much connected with verbal valency and that the majority of deviations can be explained.

1 Potek raziskave

Za raziskavo morebitne povezave med vezljivostnimi lastnostmi glagola in njegovimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami¹ se je bilo potrebno opreti na teorijo o vezljivosti slovenskega glagola in besedotvorno teorijo, izbrati ustrezen vzorec slovenskih glagolov (bilo jih je 55), jih razvrstiti v pomenske skupine na podlagi vezljivostne teorije Andreje Žele (2001, 2003) ter določiti njihove vezljivostne lastnosti (pri čemer smo se opirali na pomene, zapisane v

¹ Članek prinaša za objavo oblikovane izsledke diplomskega dela *Povezava med vezljivostnimi lastnostmi glagola in njegovimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami*, ki je nastalo pod mentorstvom Irene Stramljič Breznik in somentorstvom Andreje Žele. Diplomaska naloga je bila uspešno zagovarjana marca 2003.

SSKJ). Nadalje je bilo nujno poiskati vse prvostopenjske samostalniške izpeljanke izbranih glagolov (izpisali smo jih iz SSKJ) in jih razvrstiti po besedotvornih pomenih. Ugotoviti je bilo potrebno, katere vezljivostne lastnosti glagolov so za namene raziskave nerelevantne, in jih izločiti, nato pa tiste relevantne primerjati z izglagolskimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami, kar je prineslo nekaj zanimivih ugotovitev.

2 Vezljivost

2.1 Dosedanje raziskave vezljivosti v slovenskem prostoru

Najpomembnejši teoretiki sodobne vezljivostne teorije so Jože Toporišič, Janez Dular, Ada Vidovič Muha, Martina Križaj Ortar, Olga Kunst Gnamuš, Janez Orešnik in Andreja Žele. Jože Toporišič je v *Novi slovenski skladnji* (1982) uvedel nekatere temeljne postavke slovenske vezljivostne teorije in jih uveljavil v *Slovenski slovnici* (2000). Za namene raziskave je zanimiva predvsem predstavitev glagolov z leksikaliziranimi prostimi predložnimi morfemi oz. »vezavnimi predlogi« (Jože Toporišič 1982, 59), s katerimi »neprehodni glagoli postajajo prehodni /.../ ob spremenjeni vezljivosti« (Jože Toporišič 1982, 59). Toporišič veže vezljivost na skladijsko ravnino in jo deli na levo (prisojevalno) in desno (vezavno in primično).

Janez Dular je prispeval k razvoju slovenske vezljivostne teorije s svojo doktorsko disertacijo *Priglagolska vezava v slovenskem knjižnem jeziku (20. stoletja)* leta 1982. Nas je zanimal predvsem članek *Napovedljivost vezave iz morfemske sestave glagolov* (Janez Dular 1983, 281–287), kjer ugotavlja, kakšno vlogo imajo prosti morfemi, predpone in pripone pri vezljivostnih lastnostih glagolov. O prostih morfemih ugotavlja, da »medtem ko predložni prosti morfemi² omogočajo odpiranje novih mest za dopolnila okrog izhodiščnega glagola in tako soodločajo o vezavnih oblikah, pa zaimenski prosti morfemi te možnosti zapirajo« (Janez Dular 1983, 282). Najpogostejši je prosti morfem *se*, ko gre za »pomensko izpraznjeno tožilniško obliko povratnega zaimka *sebe* /.../. S *se* je dejansko onemogočeno (blokirano) in izločeno iz vezljivostnega polja glagola tisto mesto, ki naj bi ga pri vzporednici brez *se* zasedlo tožilniško dopolnilo« (Janez Dular 1983, 283). Prosti morfem *si* ima le malo glagolov. Z njim je »blokirano (navidezno zasedeno) mesto za dajalniško dopolnilo« (Janez Dular 1983, 283). Ob prostih morfemih *ga*, *jo*, *jih* je treba poudariti, da gre za »nov glagolski pomen s čustvenim odtenkom /.../. To je leksikalni čustveni tožilnik oz. zaimenska popona« (Jože Toporišič 2000, 270). Tak morfem imajo lahko »samo glagoli, ki obvezno terjajo tožilniško dopolnilo; z *ga* ali *jo* je torej na skladijski ravnini navidezno zadoščeno tej njihovi zahtevi, čeprav na pomenski ravnini ni ustreznega udeleženca« (Janez Dular 1983, 286). Med izbranimi glagoli sta se pojavili le pripona *-i-* (v nedoločniku in namenilniku izpridevniških glagolov), ki izraža prehodnost s tožilnikom, in predpona *do-*, ki nedovršniku podeljuje dovršnost, hkrati širi vezljivostno polje nekaterih glagolov,

² Le-te je podrobneje predstavila Andreja Žele (2002).

nekaterim pa udeležencev ne spremeni.

Martina Križaj Ortar je v izčrpnem članku *Vezljivost: iz pomena v izraz* (1989) uredila terminologijo vezljivosti, na podlagi tujega (predvsem češkega) jezikoslovja dopolnila slovensko teorijo in s tem postavila izhodišča za izdelavo vezljivostnega slovarja. Njen prispevek je pomemben, ker ločuje izrazno ravnino ujemanja, vezave in primika od slovnične ravnine vezljivosti: »Vezljivost in usmerjenost obstajata v sistemu, ujemanje, vezava in primik pa v realizaciji sistema, tj. v besedilu« (Martina Križaj Ortar 1989, 136). Prva je tudi jasno opredelila razliko med določilom in dopolnilom: »Napovedljiva skladenjska mesta so zasedena z izrazi v določeni slovnični /.../ obliki; te izraze imenujem določila (izraze na prostih skladenjskih mestih pa dopolnila)« (Martina Križaj Ortar 1989, 134). Dopolnila tako uvajajo družljivost, določila pa vezljivost.

Andreja Žele (2001, 71–108) v svoji monografiji *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)* ločuje pet osnovnih skupin določil ob dveh vrstah glagolov:

a) ob polnopomenskih glagolih:

- sklonska določila (besednovrstno so to samostalniške besede): imenovalniška, tožilniška, rodilniška in dajalniška;
- predložnosklonska določila: mestniška in orodniška (besednovrstno so to samostalniške besede);
- prislovna določila (besednovrstno so to prislovi in samostalniki), ki navadno izražajo neobvezno primično vezljivost, izjeme pa so:
  - prislovna določila kraja in časa, ki jih določeni pomeni glagolov zahtevajo ob sebi in so v teh primerih obveznovezljiva;
  - lastnostni izpridevniški in izglagolski prislovi, ker so sporočilno obvezna dopolnila kot posebni neudeleženski skladenjsko obvezni modifikatorji glagola (razen ob nepolnopomenskih glagolih, kjer so del glagolske vezljivosti); gre za sporočilno nujne in zato upovedovalno obvezne, a primične (in zato nevezljive) sestavine stavka;

b) ob nepolnopomenskih glagolih: neudeleženska glagolska vezljivost v mejah povedka:

- sklonska in prislovna povedkova določila (besednovrstno so to pravi povedkovniki, samostalniške in pridevniške besede ter prislovi);
- nedoločniška in namenilniška določila (besednovrstno so to glagoli).

Zadnja monografska vezljivostna prispeveka *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)* in *Glagolska vezljivost: Iz teorije v slovar* (2003) Andreje Žele bistveno prispevata k razvoju slovenske vezljivostne teorije. Po ruskem vzoru je avtorica obravnavala vezljivost z več vidikov: na »pomenski ravnini (vezljivost glagolskih pomenov in posameznih glagolskih skupin) in na skladenjskofunkcijski ravnini (določitev vrste in števila glagolskih določil v okviru slovenskih slovničnih stavčnih vzorcev)« (Andreja Žele 2001, 69). Predložne proste morfeme, ki odpirajo nova mesta vezave, deli na leksikalizirane, ki so del glagolskega leksema in zato del glagolske vezljivosti, in neleksikalizirane ali udeleženske (obravnavani so kot del povedkove vezljivosti, ker pomensko izhajajo vsaj iz enega glagolskega pomena). Glagolski predložni morfem nepolnopomenskim primarnim glagolom spremeni

pomen in uvaja desno vezljivost (*biti ob* v pomenu 'izgubiti'), pri polnopomenskih neprimarnih glagolih pa »lahko njihove prvotne specializirane pomene posploši« (Andreja Žele 2001, 88), s čimer jim spet spremeni desno vezljivost. Udeleženski predložni izglagolski morfem ima stavčnočlensko vlogo prislovnih določil kraja (*bivati na deželi*) ali predložnih predmetov (*igrati na inštrument*). »Kot neobveznovezavni ne spreminja skladenjskega pomena glagola in tako ne vpliva na izbiro glagolskega pomena, temveč dani pomen samo še dodatno pomensko potrjuje« (Andreja Žele 2001, 83). Neleksikalizirana raba predložnega morfema je pri polnopomenskih rabah (*biti ob hiši* v pomenu 'nahajati se ob hiši').

Izvirni prispevek Andreje Žele je zamisel o idealni pomenski piramidi glagolov, v katero je mogoče hierarhično in sistematično vključiti celoten korpus glagolov: »V celoti torej obseg in vsebino /.../ glagolov narekuje /.../ zapolnitev t. i. glagolske pomenske piramide, ki je hkrati idealna zasnova za tipologijo pomenske usmerjenosti glagolov oz. intence« (Andreja Žele 2002, 113). Merilo, po katerem se glagoli uvrščajo v pomensko piramido, je »pomenskost (oz. pomenskosestavinskost) glagolov, drugotno merilo pa njihova tvorjenost« (Andreja Žele 2002, 113).

2.2 Pomenska piramida glagolov

2.2.1 Pravi glagolski primitivi oz. primitivni leksemi: *biti*, *imeti*, *delati* so »bazično glagolsko pomenje oz. trije bazični semantemi z uvrščevalnimi pomenskimi sestavinami za vse glagole (tj. *biti* = z uvrščevalnimi pomenskimi prasestavinami za 'stanje', *imeti* = z uvrščevalnimi pomenskimi prasestavinami za netvorne procese, *delati* = z uvrščevalnimi pomenskimi prasestavinami za tvorne procese/dogodke)« (Andreja Žele 2001, 115). Imajo najširše pomensko polje in jim zato ni potrebno izbirati udeležencev glede na pomen. Gre za prave prvotno nepolnopomenske glagole, imajo pa tudi zmožnost polnopomenske rabe. Prvotno so neprehodni, v polnopomenski rabi pa postanejo prehodni.

2.2.2 Temeljni (elementarni) glagoli imajo malo ožje pomensko polje in zato delno omejeno izbiro udeležencev. Uvrščevalne pomenske sestavine (UPS) teh glagolov so navadno primitivi, zato so temeljni glagoli takoj pod vrhom piramide. Zanje so značilni posplošeni pomeni, ki so lahko izhodiščni za celo glagolsko pomensko skupino. Osnovne glagolske pomenske skupine označujejo 'obstajanje', 'razumevanje', 'govorjenje', 'mišljenje', 'spreminjanje', 'ravnanje/upravljanje' in 'premikanje'. Lahko so tvorjeni ali netvorjeni.

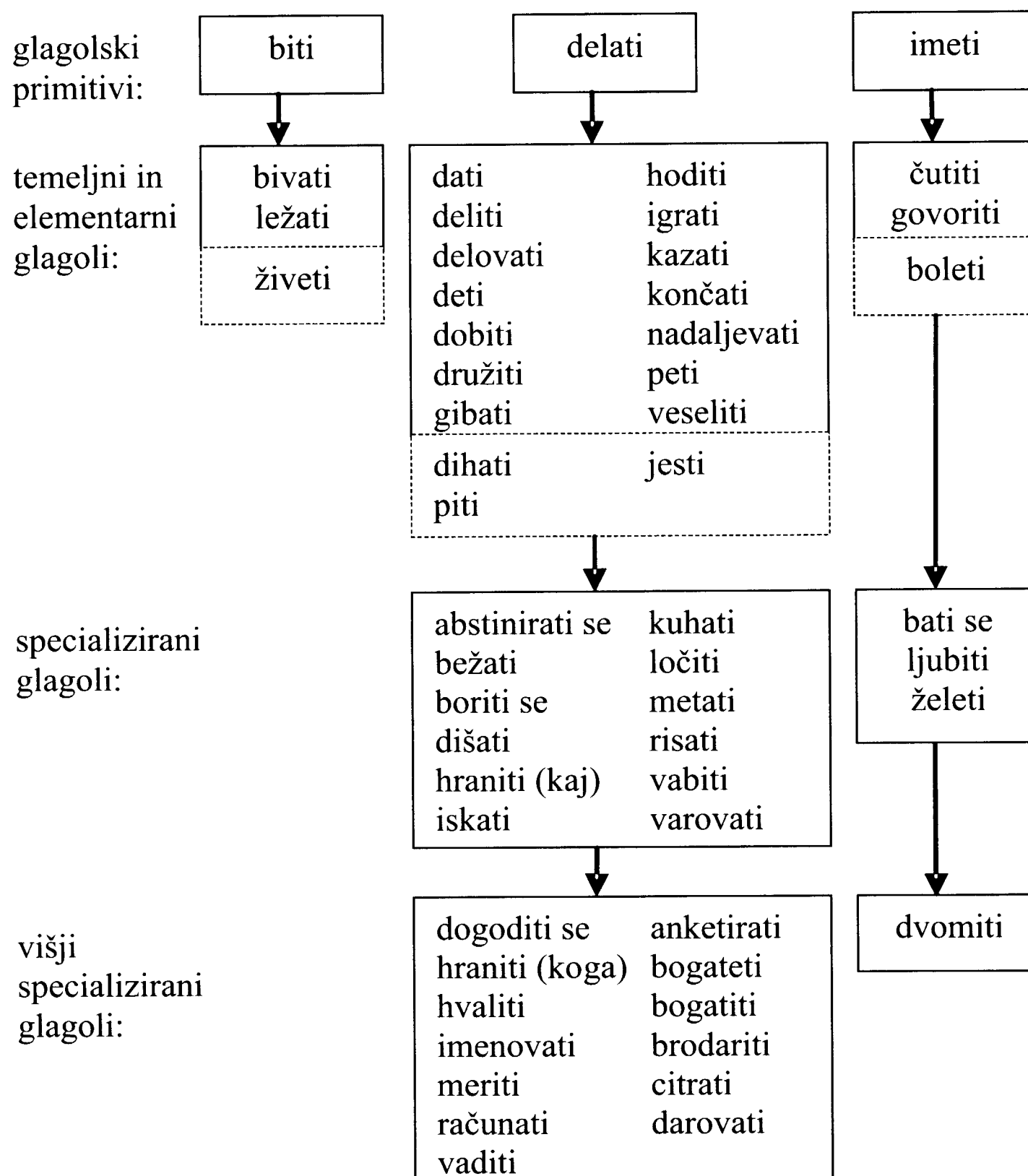
2.2.2.1 Elementarni glagoli so podskupina temeljnih glagolov, saj imajo za UPS poleg primitivov tudi temeljne glagole. Imajo večji obseg pomenja in pogostejšo rabo kot temeljni glagoli, zato so izpostavljeni kot posebna skupina.

2.2.2.3 Specializirani glagoli imajo močno zoženo pomensko polje in torej točno določene udeležence. Njihovi pomeni so bolj konkretizirani na določeno pojavnost. So netvorjeni, njihove uvrščevalne pomenske sestavine pa so temeljni in elementarni glagoli.

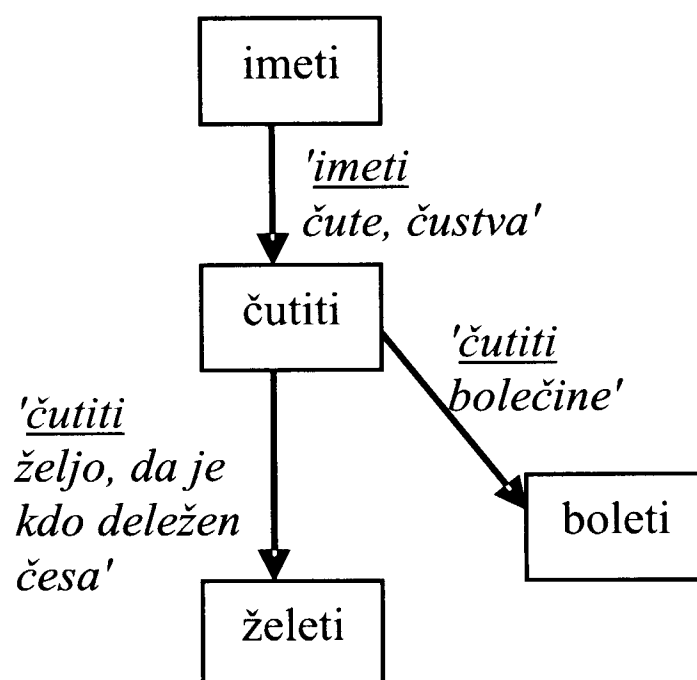
2.2.2.4 Višji specializirani glagoli so skupina tvorjenih specializiranih glagolov. Gre za izsamostalniške in izpridevniške glagolske izpeljanke, iz njih tvorjene glagolske sestavljenke in glagolske sestavljenke s specializiranim glagolom v jedru skladenjske podstave.

2.3 Uvrstitev izbranih glagolov v pomensko piramido

Izbranih 55 glagolov smo glede na njihove pomene razporedili v pomensko piramido (prikaz 1):

Idealno zapolnitev piramide prikazujejo naslednji glagoli: *imeti*, *čutiti*, *želeti* in elementarni *boleti* (prikaz 2):

UPS (uvrščevalna pomenska sestavina, po Aristotelu *genus proximum*) »opredeljuje pomen leksema z vidika njegove vpetosti v načeloma neposredno višje pojmovno in s tem tudi pomensko polje« (Ada Vidovič Muha 2000, 54).

RPS (razločevalne pomenske sestavine ali Aristotelova *differentia specifica*) imajo vlogo »prepoznavno določiti pomene leksemov, ki sodijo v pojmovno polje iste UPS« (Ada Vidovič Muha 2000, 56).

Glagol *imeti* je pravi prvotno nepolnopomenski glagol z uvrščevalnimi pomenskimi prasestavinami za netvorne procese, torej tudi za glagol *čutiti* v pomenu 'imeti čute, čustva', pri čemer je UPS *imeti*, RPS pa *čute, čustva*. Glagol *čutiti* je UPS za elementarni glagol *boleti* v pomenu 'čutiti bolečine' in specializirani glagol *želeti* v pomenu 'čutiti željo, da je kdo deležen česa'. Gre seveda za idealno zapolnitev piramide, kamor ni mogoče uvrstiti vseh glagolov.

2.4 Število udeležencev v odstotkih glede na pomensko piramido

Število obveznih udeležencev v stavčni strukturi je glede na pomensko piramido naslednje (prikaz 3):

Stavčni členi	Primitivni glagoli	Temeljni glagoli	Elementarni glagoli	Specializ. glagoli	Višji specializ. glagoli
osebek	100	100	100	100	100
povedek	100	100	100	100	100
predmet	67	89	100	87	86
prisl. dol. kraja	100	72	60	60	29
prisl. dol. časa	0	22	40	0	7

Glede na pomensko piramido se število udeležencev ne spreminja premočrtno, saj zahtevajo največ udeležencev elementarni in temeljni glagoli, manj primitivni, najmanj pa glagoli z bolj specializiranimi pomeni. Vsi obravnavani glagoli so levo prehodni, večinoma zahtevajo v stavčnem vzorcu tudi predmet. Prislovno določilo kraja je obveznovezljivo pri vseh primitivnih glagolih, s specializiranostjo pomena se manjša tudi njegova prisotnost v stavčnem vzorcu. Prisotnost obveznovezljivega prislovnega določila časa je neenakomerno porazdeljena po pomenski piramidi, saj je obveznovezljivo pri 40 odstotkih elementarnih, 22 odstotkih temeljnih in 7 odstotkih višjih specializiranih glagolov, obravnavani primitivni in specializirani glagoli pa ga v stavčnem vzorcu ne predvidevajo.

3 Besedotvorje

3.1 Sodobna slovenska besedotvorna teorija

Skoraj dvestoletno prizadevanje slovenskih slovničarjev za oblikovanje besedotvorne teorije je slednjič pripeljalo do načel strukturalističnega jezikoslovja in tvorbeno-pretvorbenih postopkov, na katerih temelji sodobna slovenska besedotvorna teorija, ki sta jo razvijala predvsem Jože Toporišič in Ada Vidovič Muha. Podrobneje so

predstavljene le nekatere bistvene značilnosti njunih teorij.

Jože Toporišič je uveljavil spoznanje o strukturnem razmerju »med dvema jezikovnim ravninama, morfemsko in besednozvezno – tvorjenje besed je pojmovano kot definirana morfemizacija določene besedne zveze« (Ada Vidovič Muha 1988, 50). Oblikoval je splošni besedotvorni algoritem kot »/s/klop besedotvornih pravil, s katerimi /.../ na koncu tvornega postopka dobimo tvorjenko« (Jože Toporišič 1976, 164) in določil štiri besedotvorne vrste (izpeljavo, zlaganje, sestavljanje in sklapljanje). Posvetil se je tudi obrazilom, glasoslovnim spremembam in naglasu pri posameznih besedotvornih vrstah ter njihovim besedotvornim pomenom.

Ada Vidovič Muha je nadgradila slovensko besedotvorno teorijo s spoznanjem, da so tvorjenke sistemske tvorbe s skladijsko podstavo, zato govori o t. i. skladijskem besedotvorju: »/.../ besedotvorne vrste so v pretvorbeni zvezi s funkcijsko (besednozvezno oziroma stavčno), besedotvorni pomeni pa s povedno skladnjo« (Ada Vidovič Muha 1991a, 105). Podrobneje je raziskovala zloženke ter utemeljevala hipotezo, da tvorba besed »združuje lahko samo takšne vzorce, ki so v celoti pretvorljivi v besedotvorne sestavine« (Ada Vidovič Muha 1988, 10).

Posamezne segmente besedotvorja trenutno raziskuje predvsem Irena Stramljič Breznik,³ ki ugotavlja specifične lastnosti posameznih besedotvornih vrst in pomenov ter specializiranost njihovih obrazil, najbolj se posveča izdelavi besednodružinskega slovarja, za katerega je postavila teoretične temelje, predstavljene v strokovni literaturi,⁴ in izdelala poskusni besednodružinski slovar slovenskega jezika za iztočnice na B.⁵

3.2 Tvorjeni glagoli⁶

»Glagole tvorimo z izpeljavo /.../, sestavljanjem in zlaganjem, ne pa tudi s sklapljanjem« (Toporišič 2000, 210). Podrobneje so opisane kategorije, ki se pojavijo med glagoli, izbranimi v nalogi. To so izpeljanke iz samostalnika, pridevnika in glagola s predlogom.

3.2.1 Izpeljava glagola iz samostalnika

»Struktura glagolskih tvorjenk je podredna /.../. Predvidljivi so tisti jedrni glagoli (x_1), ki imajo pri strukturi skladijske podstave x_1/x_2 obrazilno pretvorbena vrednost, kar lahko zapišemo kot $[x_1/]x_2$ « (Ada Vidovič Muha 1988, 17). Pri izpeljavi iz samostalnika so v podstavi najpogosteje⁷ glagoli *delati/narediti, imeti, biti, postati/*

³ Njeni prispevki so zbrani v monografiji *Prispevki iz slovenskega besedoslovja* (1999).

⁴ Gre predvsem za članke *Prikaz besedne družine v besedotvornem slovarju* (2001), *Besedne družine predlogov in veznikov v besedotvornem slovarju* (2001), *Povezanost besedotvornih in vezljivostnih lastnosti glagola* (2002), *Kateri podatki iz besednodružinskega slovarja so uporabni v dvo- ali večjezični leksikografiji?* (2002), *Struktura besednodružinskega slovarja slovenskega jezika za črko B* (2004) idr. ter monografijo *Prispevki iz slovenskega besedoslovja* (1999).

⁵ Irena Stramljič Breznik: *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: Poskusni zvezek za iztočnice na B*. Maribor, Slavistično društvo, 2004.

⁶ Tvorjenost glagolov se odraža na njihovih izpeljankah. O tem več v nadaljevanju.

⁷ Jože Toporišič (1990, 429–439) ima v tej vlogi še glagole *imeti opraviti z, igrati na, delati kot, govoriti, potekati, delovati z, delati koga za, uporabljati, izražati potek*.

postajati, dati/dajati (Ada Vidovič Muha 1988, 19):

[*biti*] *gozdar[-ø]*, [ ] > *-iti*, *gozdar-* > *gozdar-iti*.

3.2.2 Izpeljava glagola iz pridevnika

Podstavni glagoli so pri izpeljavi iz pridevnika lahko le *biti, postati/postajati* in *delati* (Ada Vidovič Muha 1988: 20), Toporišič dodaja samo *imeti za* (Jože Toporišič 2000, 212):

[*biti*] *divj[-i]*, [ ] > *-ati*, *divj-* > *divj-ati*.

3.2.3 Izpeljava glagola iz glagola s predlogom⁸

Za izpeljavo glagola iz glagola s predlogom gre, kadar »predpone podstavnim glagolom spreminjajo pomen, ne vplivajo pa na glagolske pripone« (Toporišič 2000, 214), npr. *zidati* – *nadzidati*.

3.3 Prvostopenjske samostalniške izpeljanke iz glagola

Izpeljanke dobimo s priponjanjem ali sufiksacijo podstave tvorjenke. Pri navadnih izpeljankah vedno »obrazilimo neodvisni del besedne zveze« (Toporišič 2000, 157): *ta, ki prerokuje* > *prerok-ø*.

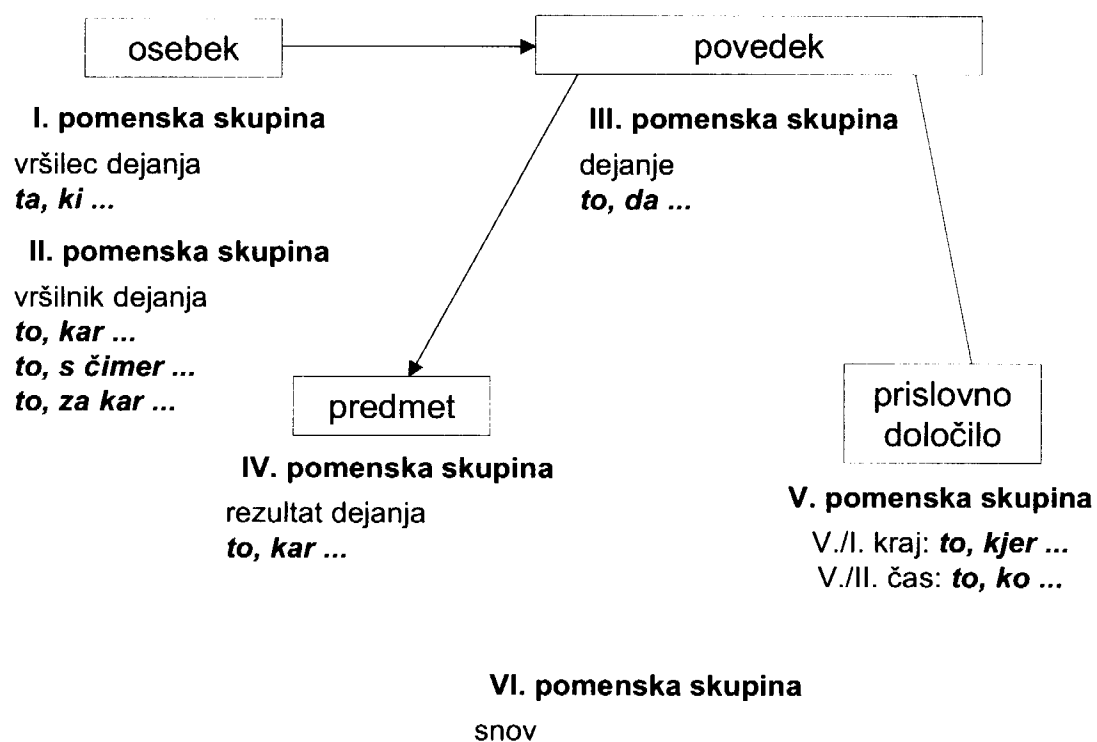
Ada Vidovič Muha (1988, 12–13 in 17–21) dodaja, da se v priponsko obrazilo poleg zaimenskega jedra in njemu ustrezne vezniške besede pretvarja še podstavno skladijsko razmerje, v besedotvorni podstavi pa mora biti polnopomenski glagol: [*tisti, ki*] *lovi[-ø]*, [ ] > *-ec*, *lov-* > *lov-ec*.

3.3.1 Besedotvorni pomeni samostalniških izpeljank iz glagola

Slovenska besedotvorna teorija ločuje dva kriterija za določitev besedotvornih pomenov: Toporišič to rešuje po »načelu pomenske strani stavčnih členov« (Jože Toporišič 1991, 222), Ada Vidovič Muha (1988, 16) pa meni, da se »samostalniška tvorjenka pretvorbno ne povezuje samo z določenimi vzorci funkcijske skladnje, ampak /.../ tudi z delom povedne skladnje, in sicer s sestavinami pomenske podstave povedi (propozicije).«

3.3.1.1 Toporišičev model besedotvornih pomenov

Grafična predstavitev Toporišičevega modela besedotvornih pomenov glede na stavčne člene je naslednja (prikaz 4):

⁸ Po Adi Vidovič Muha (1993, 161) so to glagolske sestavljenke; uvršča jih med modifikacijske tvorjenke, ki imajo »v svoji skladijski podstavi glagol s prostim predložnim morfemom; izjema so primeri, ko ti glagoli izražajo samo faznost dejanja.«

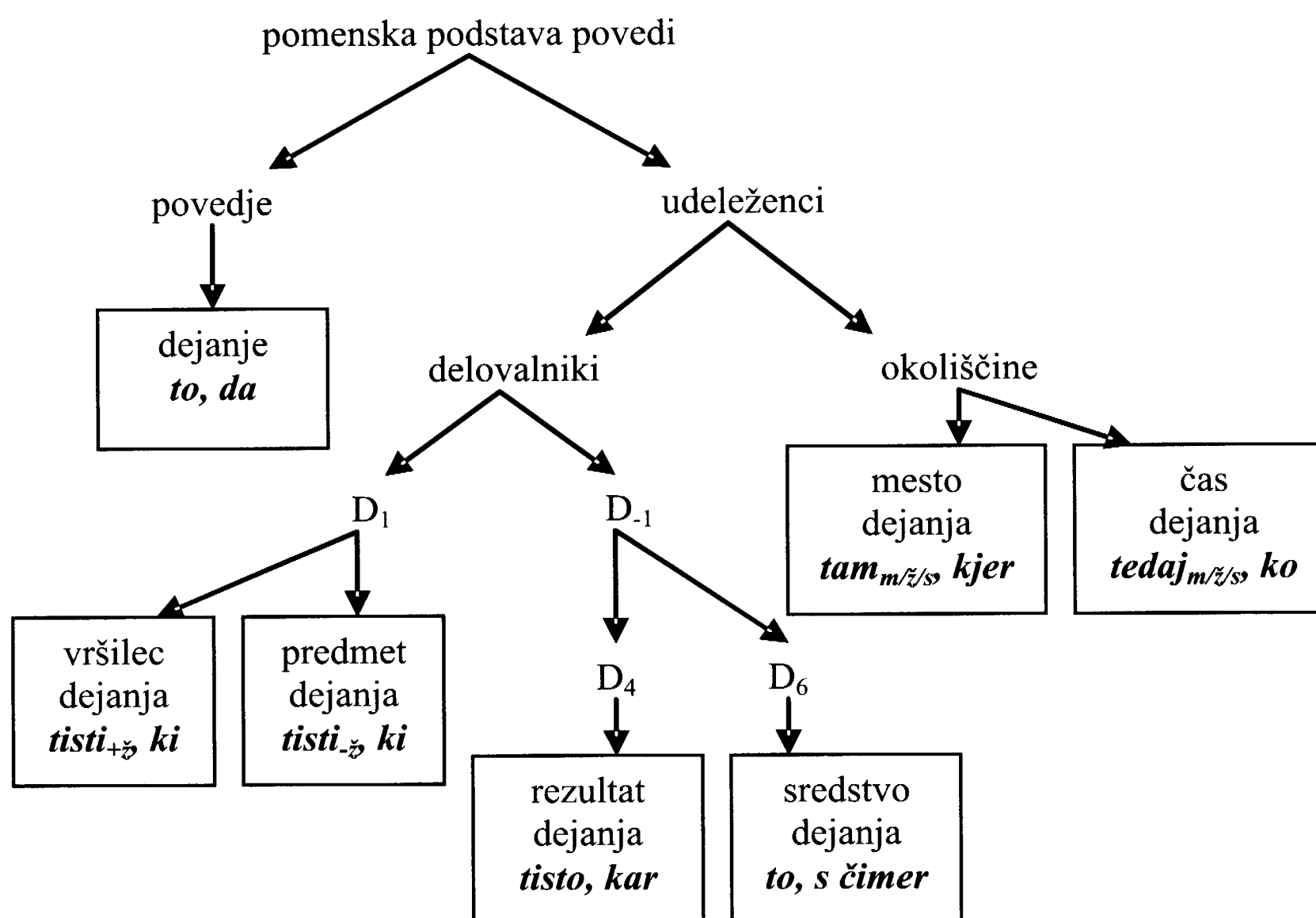
Vršilnik je novejšo poimenovanje, Toporišič ga je uvedel »kot /.../ nasprot/je/ vršilcu, ki ima pri sam. m. spola kategorijo živosti« (Jože Toporišič 1990, 428). V Slovenski slovnici ga razlaga kot »predmet, stvar, ki opravlja dejanje ali je zanj namenjen(a)« (Jože Toporišič 2000, 164–165).

Opozoriti je potrebno še na šesto pomensko skupino, ki izstopa iz modela stavčne strukture. Njen obstoj potrjuje Irena Stramljič Breznik (1995/96) le na podlagi primerjave slovenskega in slovanskega skupinjanja tvorjenk ter raziskave izpridevniških izpeljank. S primerjavo različnih teorij je ugotovila, da »je druženje tvorjenk v pomenske skupine posledica različnih kriterijev pri različnih avtorjih. Slovensko besedotvorje je izbralo objektivno merilo, vezano na stavčnočlensko oz. propozicijsko strukturo,⁹ pri čemer je pomenska skupina snovi nastala kot osamosvojena kategorija samo za tiste tvorjenke nosilnika, za katere je bil že tradicionalno opažen leksikalni snovni pomen« (Irena Stramljič Breznik 1995/96, 360).

3.3.1.2 Model besedotvornih pomenov Ade Vidovič Muhe

Izhodišče za iskanje besedotvornih pomenov je pri Adi Vidovič Muhi (1991a, 106) spoznanje, da so »besedotvorni pomeni globinske povedne propozicije, /torej/ jih v najboljšem primeru ne more biti več, kot je sestavin propozicije in tudi pomensko lahko ustrezajo le tem sestavinam«.

Grafična predstavitev modela besedotvornih pomenov Ade Vidovič Muhe glede na sestavine propozicije je torej naslednja (prikaz 5):

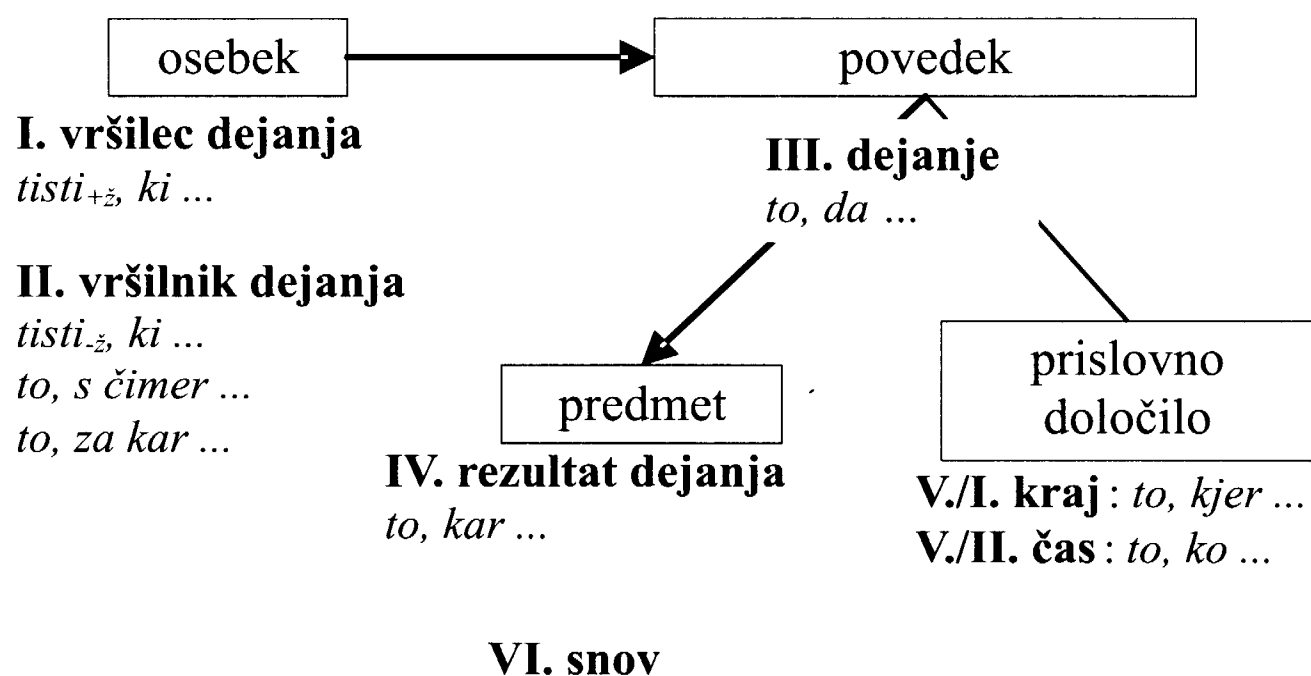
⁹ Isto ugotavlja tudi Ada Vidovič Muha, da je namreč njeno merilo podobno Toporišičevemu, saj daje isti rezultat: »/Toporišičevo/ merilo za število šest v zvezi z besedotvornimi pomeni, ki pa se – presenetljivo – v bistvu ne razlikujejo od mojega, le na poved je bilo treba pozabiti« (Ada Vidovič Muha 1991b, 321).

Avtorica tega modela dodaja komentar ob podstavi za kraj in čas dejanja: »Eksponenti m/ž/s ob prislovnih zaimkih kraja, časa dajejo tem zaimkom samostalniško vrednost; tako je ohranjena podstavna prislovna razvidnost, bistvena za besedotvorni pomen, hkrati pa je določena tudi besednovrstnost bodoče tvorjenke« (Ada Vidovič Muha 1988, 11, op. 11). Toporišič v Teoriji besedotvornega algoritma (1980a, 143) za mesto dejanja določi samostalniško besedno zvezo z glagolom po podstavnem vzorcu *to, kjer ...*. Analogno temu je vzorec besedotvorne podstave za čas *to, ko ...*. V zadnji prenovljeni in razširjeni izdaji slovnice (Jože Toporišič 2000, 168) obravnava mesto dejanja in čas dejanja kot podskupini V. kategorije. To sta kategoriji V./I. za mesto in V./II. za čas dejanja.

Sredstvo dejanja je Adi Vidovič Muhi (1988, 16) »neprvi delovalnik, ki je (površinsko) stavčno orodniški predmet«. Jože Toporišič (1990, 428) ga uvršča k vršilniku dejanja, s tem pa utemelji obstoj šeste pomenske skupine, snovi: »Misel /.../, da se vršilnik /.../ izenači s snovjo, je že slovnično kontraindicirana: prim. *trije obračalniki – troj belež*«. Snovne pomenske skupine Ada Vidovič Muha nima, ker ne sovпада s sestavinami propozicije.

Pri prikazu prvostopenjskih izglagolskih samostalniških izpeljank smo se odločili za Toporišičev model besedotvornih pomenov zaradi preglednega načina oštevilčevanja, uvrščanja sredstva dejanja k vršilniku ter ohranjanja kategorije snovi. Model sem dopolnila s podstavnim vzorcem Ade Vidovič Muhe za vršilnik dejanja (*tisti_{-ž} ki*), ker se le-ta pri Toporišiču prekriva z rezultatom dejanja (*to, kar*); temu ustrezno je bil zamenjan tudi vzorec za vršilca dejanja (*iz ta, ki v tisti_{+ž} ki*). Snovna kategorija nima tipične besedotvorne podstave, ker se zlasti pri samostalniških izpeljankah ravna izključno po leksikalnem pomenu.

Vzorec za prikaz samostalniških izglagolskih izpeljank je tako naslednji (prikaz 6):

3.4 Število besedotvornih pomenov glede na pomensko piramido (v odstotkih)

Število besedotvornih pomenov izpeljank iz izbranih glagolov je glede na pomensko piramido naslednje (prikaz 7):

Besedotvorni pomeni izpeljank	Primitivni glagoli	Temeljni glagoli	Element. glagoli	Specializ. glagoli	Višji specializ. glagoli
I. vršilec in/ali II. vršilnik dej.	100	72	80	80	64
III. dejanje	33	78	100	100	100
IV. rezultat dejanja	100	56	40	33	14
V./I. kraj dejanja	33	39	0	33	14
V./II. čas dejanja	0	6	0	0	0

Tabela prikazuje število besedotvornih pomenov v odstotkih. Število besedotvornih pomenov prvostopenjskih samostalniških izpeljank je najvišje pri glagolih z najširšim pomenskim poljem in upada s specializiranostjo pomenov, razen pri elementarnih glagolih, ki izstopajo kot posebna podskupina temeljnih glagolov s svojimi posebnostmi. Temeljni glagoli imajo edini možnost izpeljave samostalnika s pomenom časa dejanja, elementarni pa ne dopuščajo pretvorbe niti v kategorijo kraja. Primitivni glagoli lahko vedno izpeljejo samostalnik s pomenom vršilca ali vršilnika in rezultata dejanja, šibki so pa pri kategorijah dejanja in kraja. Tudi temeljni glagoli redkeje razvijejo izpeljanke s pomenom dejanja, kar je očitno posebnost glagolov z bolj posplošenim pomenom.

4 Povezava med vezljivostjo glagolov in njihovimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami

4.1 Dosedanje stične točke besedotvorja in vezljivosti

Ada Vidovič Muha (1988, 10) je v svoji monografiji *Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženek* vzpostavila in utemeljila povezavo med več deli skladnje in besedotvorja: »/T/vorjenka /se/ povezuje s funkcijsko skladnjo prek besedotvorne vrste /.../. Razčlenitev zloženek pa je pokazala, da je tvorjenke mogoče pretvorbno povezovati tudi s povedno skladnjo (skladnjo povedi), saj je besedotvorni pomen /.../ vedno pretvorba ene izmed sestavin pomenske podstave (propozicije) povedi.«

Janez Dular (1983, 281) je v članku *Napovedljivost vezave iz morfemske sestave glagolov* iskal povezave med besedotvorjem in vezljivostjo, vendar je ugotovil, da »so pravila za napovedovanjem vezavnih tipov iz morfemske sestave glagola zelo prepletena s pravili za druge pojave in precej negotova«, čeprav »vezava izhaja iz pomena glagolske podstave« in je torej z besedotvorjem tesno povezana.

Martina Križaj Ortar (1984, 277–288) je ugotovila, da glagoli prenašajo vezljivostne lastnosti tudi na iz njih tvorjene samostalnike in pridevnike. V svojih člankih še opozarja na posebnosti vezljivosti, ki so posledica morfemske sestave glagola: »Prislovna določila so vedno primična, izjema so glagoli s smerno predpono« (Martina Križaj Ortar 1982, 191) ipd. Posebej obravnava tudi glagole s predložnim

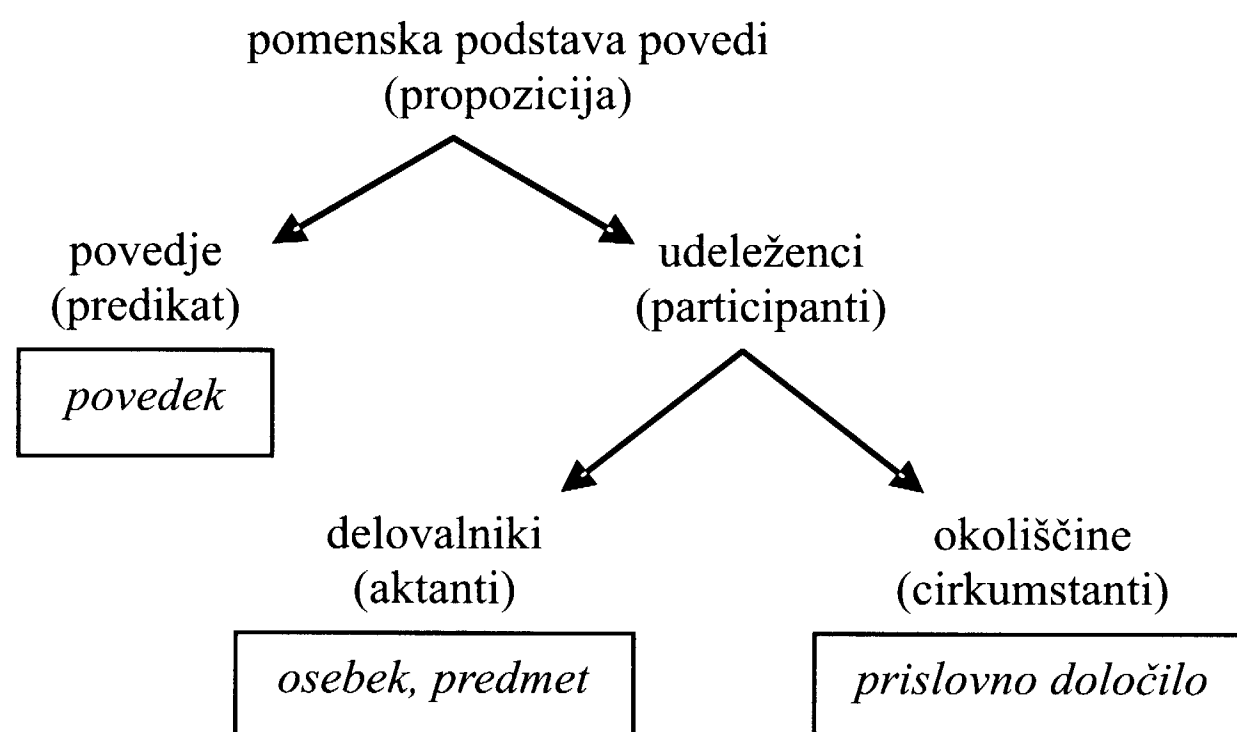
prostim morfemom ter glagole s prostim morfemom *se*, s čimer se je srečala pri razmišljanju o sestavi vezljivostnega slovarja: »Pri določanju vsakega izmed korakov (delov) slovarskega članka naletimo na nekaj težav, ki nam razkrijejo pomanjkljivosti strukturalnega pristopa« (Martina Križaj Ortar 1989, 137). Tako razmišljanje jo je pripeljalo do ugotovitve, da bi morali glagolsko vezljivost raziskovati v smeri »ločenega obravnavanja navadnih glagolov, glagolov s prostim morfemom *se* in glagolov s predložnimi prostimi morfemi« (Martina Križaj Ortar 1982, 212).

Andreja Žele (2001, 230–234) je v svoji monografiji *Vezljivost v slovenskem jeziku* med drugim obravnavala tudi vezljivost tvorjenk iz glagola v okviru besednih zvez z izglagolskim jedrom in ugotovila, da se v njih ohranjajo vezljivostne lastnosti podstavnega glagola.

Irena Stramljič Breznik (2002, 400–408) je odprla razmišljanje o morebitni povezavi med vezljivostnimi lastnostmi glagola in pomeni njegovih prvostopenjskih samostalniških izpeljank. Ugotovila je, da je slovensko jezikoslovje doslej opazilo predvsem dvoje stičnih točk med vezljivostjo in besedotvorjem, in sicer da se »tvorjenemu glagolu /.../ v razmerju do netvorjenega spremenijo vezljivostne lastnosti, hkrati pa je glagol sposoben le-te prenašati tudi na iz njega nastale samostalniške oz. pridevniške tvorjenke«. V omenjenem prispevku je predstavila tretjo stično točko besedotvornih in vezljivostnih lastnosti glagola: pomensko podstavo povedi.

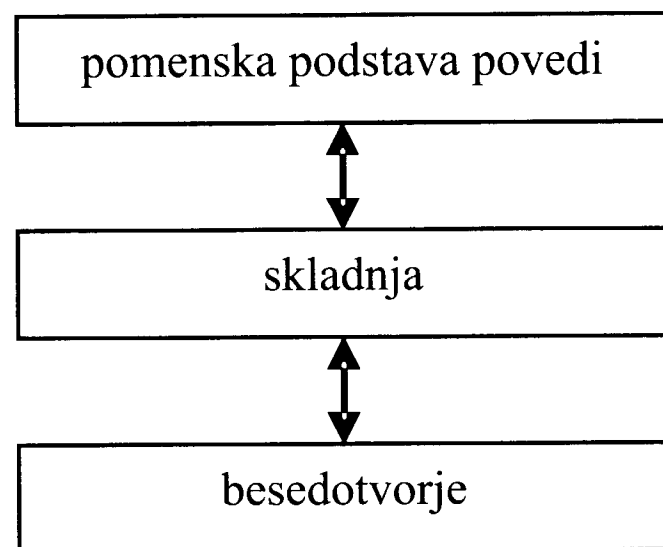
4.2 Pomenska podstava povedi

Termin pomenska podstava povedi ali propozicija je uvedel Jože Toporišič v *Novi slovenski skladnji* (1982, 225–226) kot nekaj, kar z upovedovanjem dobi svojo končno podobo oziroma skladenjsko obliko (Jože Toporišič 2000, 491). »Propozicija ali pomenska podstava stavka ima dve neobhodni sestavini: a) t. i. predikat ali povedje /.../ in b) t. i. participante (udeležence), ki so ali aktanti (delovalniki) ali cirkumstanti (okoliščine). /.../ Povedje je na skladenjski ravni povedek, delovalnika sta osebek in predmet, okoliščina prislovno določilo. Nujno potrebne sestavine propozicije tvorijo propozicijsko jedro, določa pa jih glagolska vezljivost« (Jože Toporišič 2000, 492). To lahko prikažemo z grafom (prikaz 8):

Pomenska podstava povedi je v slovenski besedotvorni teoriji »izhodišče za določanje besedotvornih pomenov s to razliko, da jih Jože Toporišič povezuje s skladenjsko realizacijo na ravni stavčnih členov, Ada Vidovič Muha pa ostaja na ravni globinske strukture, tj. pomenske podstave povedi« (Irena Stramljič Breznik 2002, 400–408).

Pomenska podstava povedi je torej most med skladnjo in besedotvorjem na ravni pomena (prikaz 9):¹⁰

4.3 Povezanost samostalniških izglagolskih izpeljank z vezljivostnimi lastnostmi glagola

Pri analizi smo se oprli na Toporišičev model pomenske podstave povedi, ker smo že pri prikazu prvostopenjskih samostalniških izpeljank iz izbranih glagolov izhajali iz njega.

Prva pomembna ugotovitev je, da glagoli z leksikaliziranimi predložnimi morfemi nikoli ne izražajo udeležencev s samostalniškimi izpeljankami, saj gre v teh primerih vedno za povsem nove pomene danega glagola, ki so zamenljivi s pomensko ožjimi sopomenskimi glagoli. Na primer: glagol *biti* z leksikaliziranim predložnim morfemom *proti* je pomensko zamenljiv z glagolom *nasprotovati*.

Druga taka ugotovitev je, da tvorjeni glagoli nekaterih udeležencev ne izražajo z izpeljankami, ker le-te izhajajo iz podstavnega samostalnika, pridevnika ali glagola ali pa so v njih zajete. Tako na primer med izpeljankami glagola *darovati* ne najdemo rezultata dejanja, ker je ta v podstavnem samostalniku *dar*.

Iz nadaljnje obravnave smo lahko izločili tudi primere z modifikacijskimi dopolnili ter prislovnimi določili načina in namena, ker se le-ti nikoli ne kažejo v izpeljankah. Prav tako se v samostalniških izpeljankah ne odraža povedkovodoločilna vezljivost. Kategorija snovi pri samostalniških izpeljankah je slovarska, zato se njen izvor ne more kazati v vezljivostnih lastnostih glagola, ampak le v pomenskih. Tako so po abstrakciji glagolske vezljivosti ostali le pomeni, kjer gre za vezljivost z osebkom, predmetom ter prislovnim določilom kraja in časa.

Vzemimo za primer glagol **bežáti -ím**, ki ima na podlagi SSKJ naslednje pomene in vezljivostne lastnosti (prikaz 10):

¹⁰ Graf povzemam po članku Irene Stramljič Breznik (2002, 402).

pomen		primer	vezljivost
1. 'hitro se umikati, premikati'		Ljudje <i>bežijo</i> .*	ENOVEZLJIV
1.1. 'hitro se umikati na varno'		Ljudje <i>bežijo</i> v zaklonišče.	DVOVEZLJIV z obveznovozljivim prisl. dol. kraja
1.2. 'izogibati se'	bežati pred	Ljudje <i>bežijo pred</i> nevihto.	DVOVEZLJIV
	bežati od	Ljudje <i>bežijo od</i> odgovornosti.	

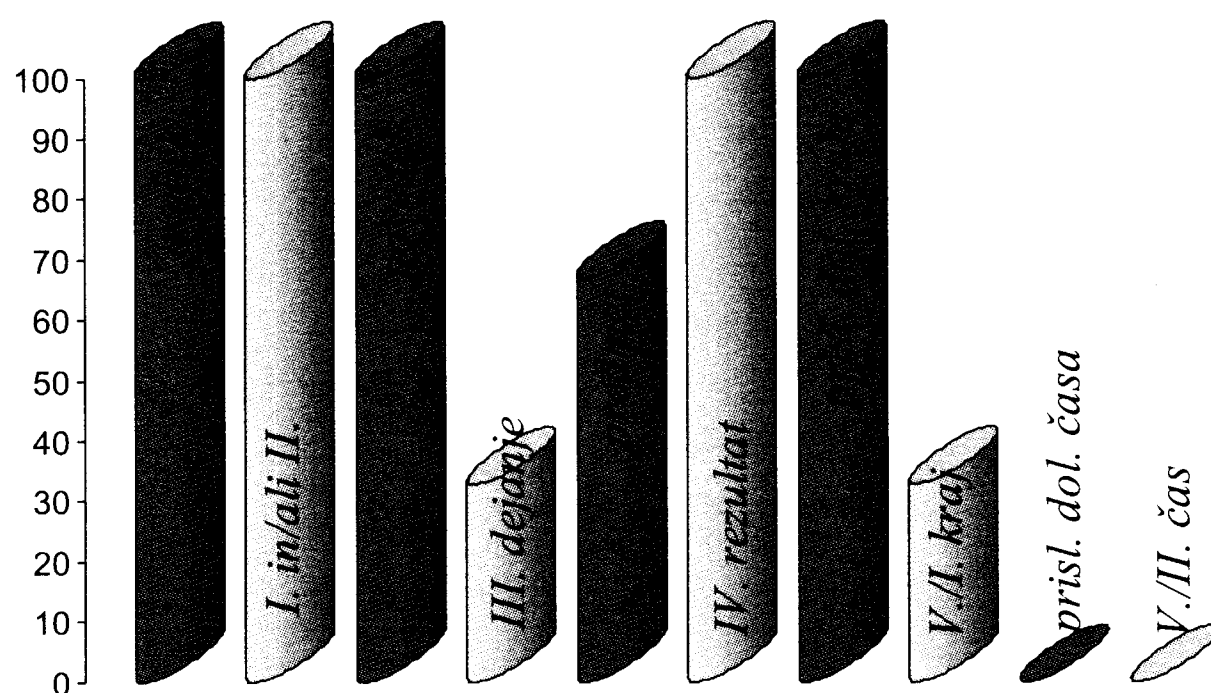
Zadnji pomen glagola bežati z leksikaliziranim predlogom *pred* ali *od* lahko izpustimo iz obravnave, ker je pomensko zamenljiv z glagolom *izogibati se*. Poglejmo še samostalniške izpeljanke iz tega glagola (prikaz 11):

Besedotvorni pomen	Besedotvorna podstava	Izpeljanka
I. vršilec dejanja	tisti _{+z} , ki beži	<i>beg-un</i> , <i>bež-ec</i> redko
III. dejanje	to, da se beži	<i>bež-anje</i> , <i>beg-ø</i>
V./I. kraj dejanja	to, kjer se beži	<i>bež-išče</i>

Gre za primer, kjer se idealno prekrivata vezljivost glagola in njegove prvostopenjske samostalniške izpeljanke: osebek z vršilcem dejanja, povedek s kategorijo dejanja in prislovno določilo kraja s kategorijo kraja dejanja. Takšnih glagolov ni veliko, zato je bolje pogledati prekrivnost vezljivostnih lastnosti glagolov in njihovih prvostopenjskih samostalniških izpeljank po pomenskih skupinah:

4.4 Število udeležencev in besedotvornih pomenov v odstotkih

4.4.1 Primerjava: glagolski primitivi (prikaz 12)

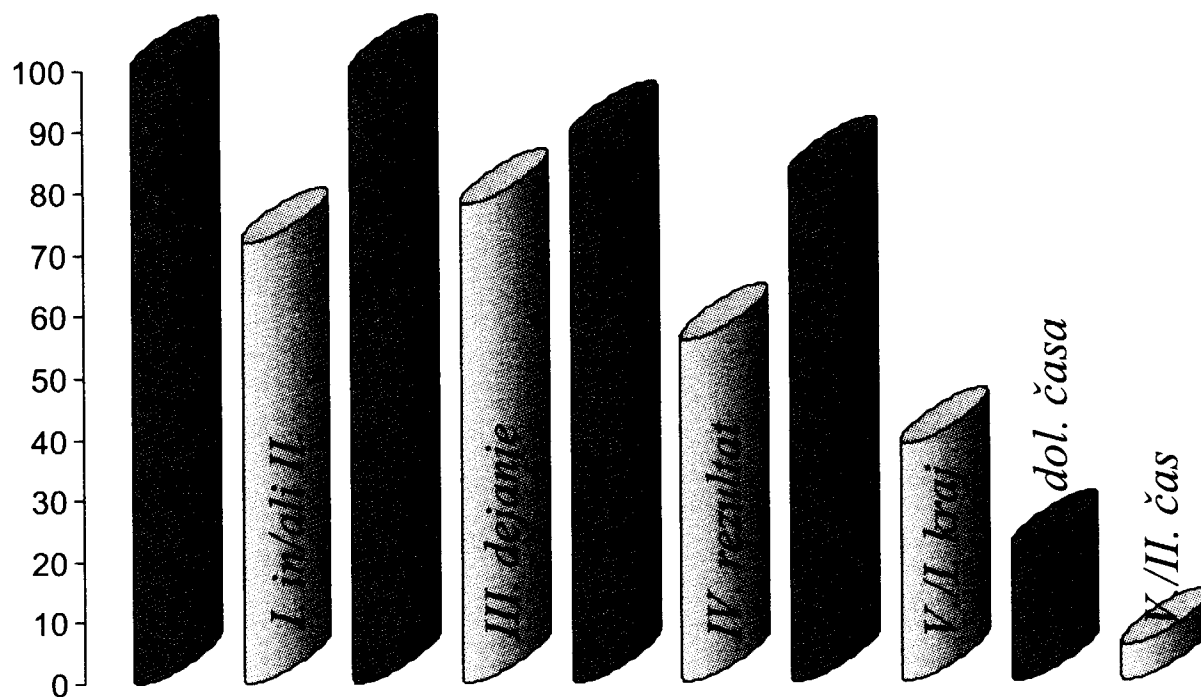

* Povedki so tiskani ležeče.

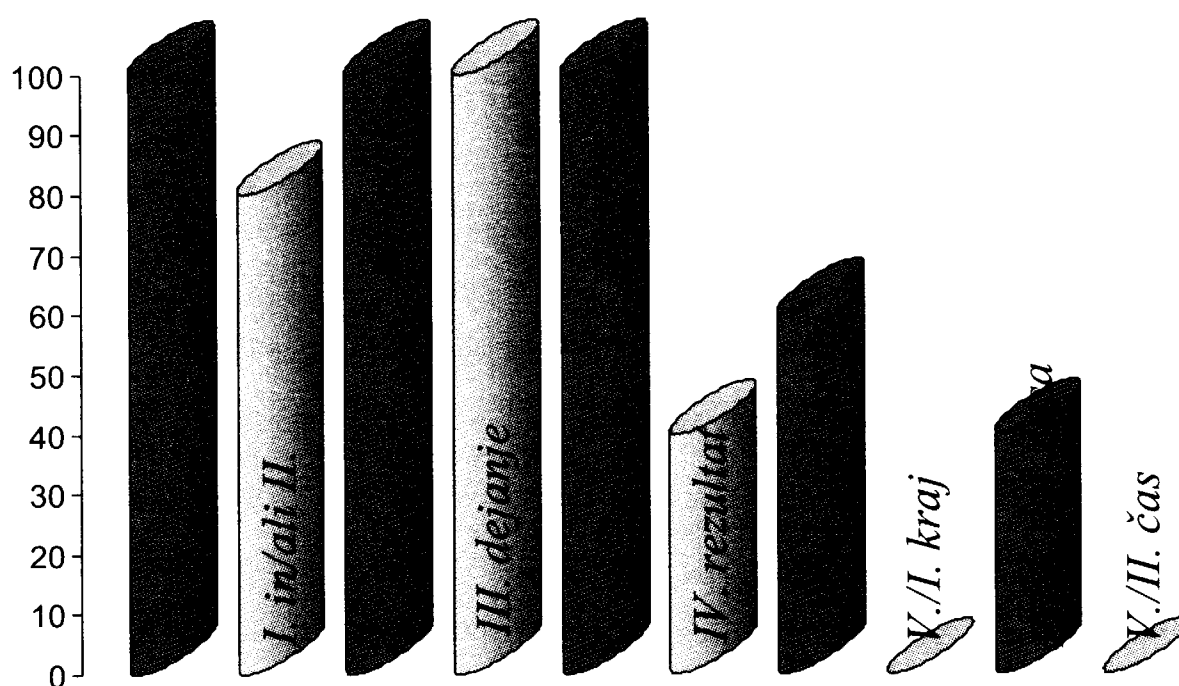
Primitivni glagoli večinoma predvidevajo ob sebi osebek, predmet in prislovno določilo kraja, njihove izpeljanke pa izražajo le vršilca in rezultat dejanja, le v enem primeru naletimo na kategorijo dejanja in kraja dejanja. Razlog prehoda iz kategorije dejanja v rezultat dejanja je v konkretizaciji pomena.

4.4.2 Primerjava: temeljni glagoli (prikaz 13)

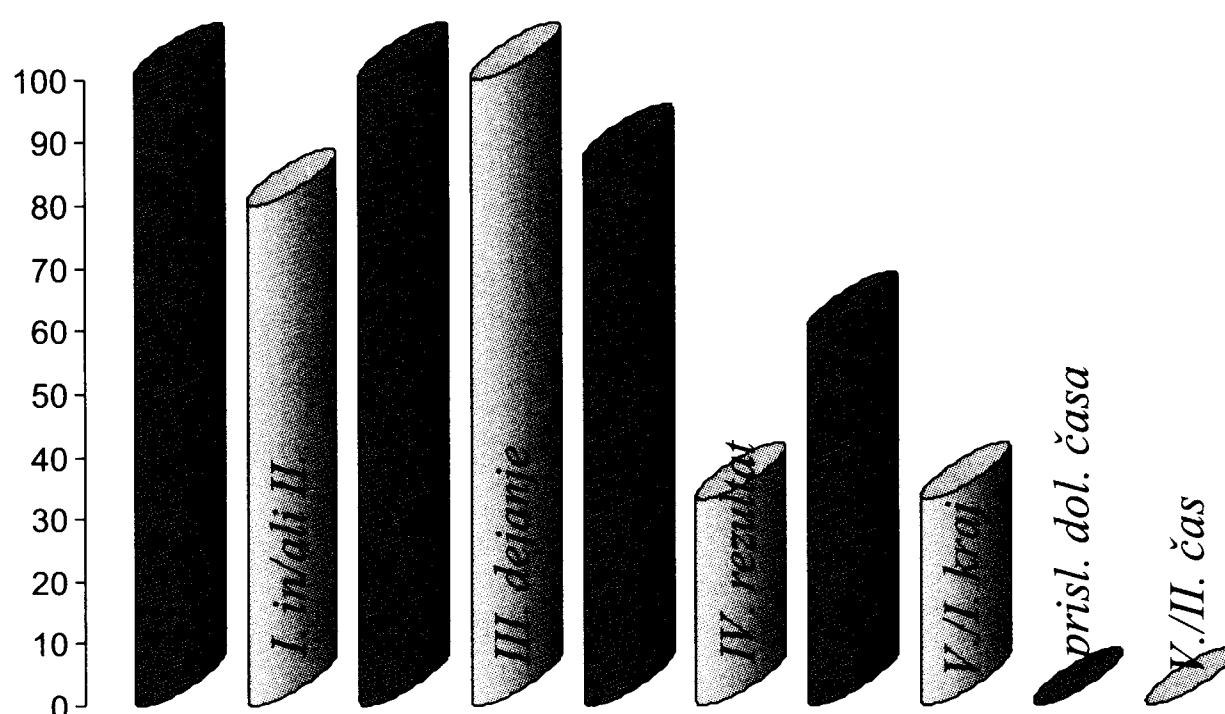

Temeljni glagoli imajo še vedno širok pomenski obseg, vendar je glede na primitivne glagole konkretiziran. Vsi temeljni glagoli so lahko levo prehodni, kar se kaže v 72 odstotkih izglagolskih izpeljank s pomenom vršilca ali vršilnika dejanja. Povedek ima odraz v izpeljankah s pomenom dejanja v 78 odstotkih glagolov. Predmet je izražen pri skoraj vseh temeljnih glagolih, v samostalniških prvostopenjskih izpeljankah s pomenom rezultata dejanja pa se kaže le v 53 odstotkih. Prislovno določilo kraja je obvezno vezljivo pri 83 odstotkih temeljnih glagolov, izpeljanka s pomenom kraja pri teh glagolih nastopa le v 39 odstotkih. Zelo redko se razvijejo celo pomenske kategorije tvorjenk, ki nimajo osnove v vezljivostnih lastnostih glagola.

4.4.3 Primerjava: elementarni glagoli (prikaz 14)

Elementarni glagoli imajo kot podskupina temeljnih glagolov bolj posplošen pomen, zato najdemo tudi več posebnosti. Nekateri od teh glagolov niso razvili izpeljank s pomenom rezultata dejanja, ker smiselno take pretvorbe ne bi mogle obstati, čeprav vsi na desni obvezno vežejo predmet.¹¹ Povedek ima odraz v prvostopenjskih izpeljankah s pomenom dejanja iz vseh elementarnih glagolov. Včasih se pri elementarnih glagolih kot obvezno določilo pojavita tudi prislovno določilo kraja in časa, vendar nimata odraza v prvostopenjskih samostalniških izpeljankah s pomenom kraja in časa.

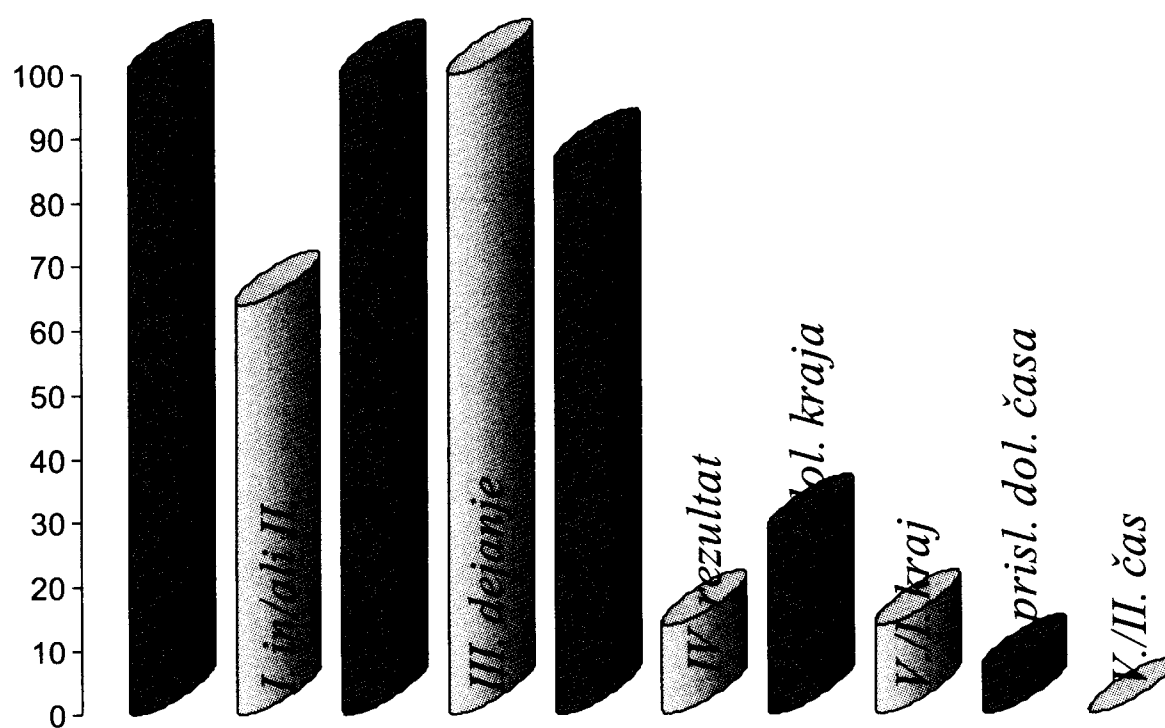
4.4.4 Primerjava: specializirani glagoli (prikaz 15)

Specializirani glagoli imajo kot skupina glagolov z ožjim pomenskim poljem manj posebnosti. Osebek se kot samostalniška izpeljanka s pomenom vršilca ali vršilnika dejanja kaže v 80 odstotkih, povedek kot izpeljanka s pomenom dejanja v vseh primerih, predmet pa ima odraz v izpeljankah s pomenom rezultata dejanja le v 33 odstotkih, čeprav je obveznovezljiv pri 87 odstotkih izbranih specializiranih glagolov. 60 odstotkov teh glagolov ob sebi zahteva obveznovezljivo prislovno določilo kraja, samostalniške izpeljanke s pomenom kraja je pa razvilo le 20 odstotkov specializiranih glagolov.

4.4.5 Primerjava: višji specializirani glagoli (prikaz 16)

Višji specializirani glagoli imajo zaradi svoje tvorjenosti bistveno manj možnosti za izpeljavo samostalnikov, saj se nekateri besedotvorni pomeni tvorijo neposredno iz izhodiščnih samostalnikov oz. pridevnikov. Vsi izbrani višji specializirani glagoli imajo možnost pretvorbe v samostalniško izpeljanko s pomenom dejanja, 64 odstotkov jih ima samostalniške izpeljanke s pomenom vršilca oz. vršilnika

¹¹ Predmet se pri izpeljankah s pomenom rezultata dejanja odraža samo v dveh primerih, saj *boleti* in *dihati* ne moreta razviti smiselne izpeljanke s pomenom rezultata dejanja, glagol *živeti* pa je prehoden samo v posebnih okoliščinah (v pog. in knjiž. rabi), kar se navadno ne odraža na tvorjenkah.

prikaz 16

dejanja, le po 13 odstotkov teh glagolov pa je razvilo izpeljanke s pomenom rezultata in kraja dejanja, čeprav kar 80 odstotkov višjih specializiranih glagolov zahteva vezavo predmeta in 29 odstotkov zapolnitev stavčnega vzorca s prislovnim določilom kraja.

5 Ugotovitve

Raziskava povezave med vezljivostnimi lastnostmi glagola in njegovimi prvostopenjskimi samostalniškimi izpeljankami je opozorila na več stvari. Pokazalo se je, da glagoli z leksikaliziranimi predložnimi morfemi nikoli ne izražajo povezave med udeleženci in pomeni samostalniških izpeljank, saj gre v teh primerih vedno za povsem nove pomene danega glagola, ki so zamenljivi s pomensko ožjimi sopomenskimi glagoli. Tvorjeni glagoli nekaterih udeležencev ne izražajo z izpeljankami, ker le-te izhajajo iz podstavnega samostalnika, pridevnika ali glagola ali pa so v njih zajete. Iz nadaljnje obravnave smo lahko izločili tudi primere z modifikacijskimi dopolnili ter prislovnimi določili načina in namena, ker se le-ti nikoli ne kažejo v izpeljankah. Prav tako se v samostalniških izpeljankah ne odraža povedkovodoločilna vezljivost. Kategorija snovi pri samostalniških izpeljankah je zgolj slovarska, zato se njen izvor ne more kazati v vezljivostnih lastnostih glagola, ampak le v pomenskih. Tako so po abstrakciji glagolske vezljivosti ostali le pomeni, kjer gre za vezljivost z osebkom, predmetom in prislovnim določilom kraja in časa, s tem posledično pa smo lahko primerjali, v kolikšni meri se pri glagolih pojavljajo izpeljanke s pomenom vršilca dejanja, vršilnika dejanja, dejanja, rezultata dejanja in kraja oziroma časa dejanja, to pa glede na pripadnost glagolov določeni pomenski skupini.

Glede na pomensko piramido se število udeležencev ne spreminja premočrtno, saj zahtevajo največ udeležencev elementarni in temeljni glagoli, manj primitivni, najmanj pa glagoli z bolj specializiranimi pomeni. Vsi obravnavani glagoli so levo prehodni, večinoma zahtevajo v stavčnem vzorcu tudi predmet. Prislovno določilo kraja je obveznovezljivo pri vseh primitivnih glagolih, s specializiranostjo pomena

se manjša tudi njegova prisotnost v stavčnem vzorcu. Prisotnost obveznovezljivega prislovnega določila časa je neenakomerno porazdeljena po pomenski piramidi, saj je obveznovezljivo pri 40 odstotkih elementarnih, 22 odstotkih temeljnih in 7 odstotkih višjih specializiranih glagolov, obravnavani primitivni in specializirani glagoli pa ga v stavčnem vzorcu ne predvidevajo.

Število besedotvornih pomenov samostalniških izpeljank upada s specializiranostjo pomenov, torej imajo glagoli z najširšim pomenskim poljem največje možnosti tvorbe prvostopenjskih samostalniških izpeljank. Elementarni glagoli izstopajo kot posebna podskupina temeljnih glagolov. Posamezni besedotvorni pomeni samostalniških izpeljank so se glede na pomen izhodiščnega glagola razvijali različno: število izpeljank s pomenom vršilca in/ali vršilnika ter rezultata dejanja upada s specializiranostjo pomena izhodiščnega glagola, število samostalniških izpeljank s pomenom dejanja pa s specializiranostjo pomena narašča. Izpeljanke s pomenom kraja dejanja lahko tvori tretjina primitivnih, temeljnih in specializiranih glagolov ter nekaj višjih specializiranih glagolov, izpeljanke s pomenom časa dejanja pa je tvoril le eden izmed obravnavanih glagolov.

Potrdili smo hipotezo, da so besedotvorni pomeni prvostopenjskih izglagolskih samostalniških izpeljank vsaj do neke mere predvidljivi iz vezljivostnih lastnosti glagola ter da zelo redko naletimo na primere prvostopenjskih samostalniških izglagolskih izpeljank, ki ne bi imeli osnove v vezljivostnih lastnostih podstavnega glagola. Večinoma so odstopajoči primeri razložljivi, v določenih primerih pa je težko najti vzrok za izbiro poti, ki jo je ubral jezik.

Nadaljnje raziskave bi bilo koristno usmeriti v pogostost rabe glagolov, v specializiranost pomena in v glagolsko vezljivost (ne povedkovo) ter predvsem ločeno obravnavati glagole z leksikaliziranimi predložnimi in zaimenskimi morfemi.¹²

Viri in literatura

- Dular, Janez, 1983, Napovedljivost vezave iz morfemske sestave glagolov, *Slavistična revija* XXXI/4, 281–287.
- – 1983/84, Združena vezavav desni vezljivosti slovenskega glagola, *Jezik in slovstvo* XXIX/8, 289–293.
- Križaj Ortar, Martina, 1982, Glagolska vezljivost, *Slavistična revija* XXX/2, 189–213.
- – 1984, O posamostaljenju povedka prisojevalne zveze, *Slavistična revija* XXXII/3, 277–288.
- – 1989, Vezljivost: iz pomena v izraz, *XXV. seminar slovenskega jezika, literature in kulture*, 129–140.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnim slovarjem slovenskega jezika in*

¹² Avtorica članka pripravlja magistrsko nalogo na temo *Glagoli s se* pod mentorstvom Irene Stramljič Breznik.

- Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki: Elektronska izdaja na plošči CD-ROM*, Ljubljana, DZS, 1998.
- Slovenski pravopis*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 2001.
- Stramljič Breznik, Irena, 1992, Izglagolske izpeljanke s pomenom vršilca dejanja, *Slavistična revija* XL/4, 411–427.
- – 1994, *Prvostopenjske izpridevniške tvorjenke*, Doktorska disertacija, Ljubljana.
- – 1994/95, Specializiranost obrazil za izpeljanke s pomenom vršilca dejanja, nosilca lastnosti ali stanja in opravkarja, *Jezik in slovstvo* XL/8, 285–291.
- – 1995/96, Izpeljanke s pomenom snovi iz pridevniške podstave, *Jezik in slovstvo* XLI/7–8, 359–370.
- – 1999, *Prispevki iz slovenskega besedoslovja*, Maribor, Slavistično društvo.
- – 2000, Raziskovalne perspektive slovenskega besedotvorja, *Zbornik Slavističnega društva Slovenije 10: Slovensko jezikoslovje danes in jutri – Slovenski slavistični kongres*, ur. Zoltan Jan, Celje, ZRSS, 112–118.
- – 2001a, Prikaz besedne družine v besedotvornem slovarju, *Studia Slavica Savariensia*, 18–31.
- – 2001b, Od poljubnega do urejenega prikaza besedne družine, *Slovenščina v šoli* 6/3, 19–22.
- – 2001c, Kateri podatki iz besedotvornega slovarja so uporabni v dvo- ali večjezični leksikografiji? *Dvojezična i višejezična leksikografija, 3. mednarodni leksikološko-leksikografski znanstveni skup, 15. – 16. studenoga 2001*.
- – 2001č, Besedne družine predlogov in veznikov v besedotvornem slovarju, *Jezikoslovni zapiski* VII/1, 2, 197–206.
- – 2002a, Besedotvorni slovar, *Evropsko leto jezikov; Sodobna slovenska književnost; Matija Murko, Slovenski slavistični kongres, 5. – 7. oktober*, 242–245.
- – 2002b, Nekaj podatkov iz Besedotvornega slovarja slovenskega jezika za črko B po SSKJ, *Jezik in slovstvo* XLVII/7, 8, 295–300.
- – 2002c, Povezanost besedotvornih in vezljivostnih lastnosti glagola, *Med dialektologijo in zgodovino slovenskega jezika*, 400–408.
- – 2002č, Ali obstaja povezava med vezljivostnimi lastnostmi glagola in pomeni njegovih prvostopenjskih izglagolskih samostalniških izpeljank? *3. mednarodni dialektološki simpozij, Pedagoška fakulteta Maribor, 5. in 6. februar 2002 (70 let Martine Orožen)*, Maribor, Slavistično društvo.
- – 2003, Besedotvorna tipologija novonastalega besedja s področja mobilne telefonije, *Slavistična revija, Zbornik referatov za XIII. mednarodni slavistični kongres, 15. – 21. avgust 2003*, 105–118.
- – 2004a, Struktura besednodružinskega slovarja slovenskega jezika za črko B, *Jezikoslovni zapiski* 10/1, 71–91.
- – 2004b, *Besednodružinski slovar slovenskega jezika: Poskusni zvezek za iztočnice na B*. Maribor, Slavistično društvo, 2004.
- – 2005, *Poskusni zvezek besednodružinskega slovarja slovenskega jezika za iztočnice na B in elektronska obdelava podatkov*, Maribor, Slavistično društvo, 2005.

- Toporišič, Jože, 1976, Besedotvorna teorija, *Slavistična revija* XXIV/2–3, 163–177.
- – 1980a, Teorija besedotvornega algoritma, *Slavistična revija* XXVIII/2, 141–151.
- – 1980b, O strukturalnem določanju besednih pomenov (ob glagolu biti), *Linguistica* XX, 151–167.
- – 1982, *Nova slovenska skladnja*, Ljubljana, DZS.
- – 1990, Tretjič o besedotvorni teoriji, *Slavistična revija* XXXVIII/4, 421–440.
- – 1991, Besedotvorno šolanje, *Slavistična revija* XXXIX/2, 215–237.
- – 1992, *Enciklopedija slovenskega jezika*, Ljubljana, CZ.
- – 2000, *Slovenska slovnica*, Maribor, Obzorja.
- Vidovič Muha, Ada, 1988, Slovensko skladenjsko besedotvorje ob primerih zloženk, Ljubljana, Partizanska knjiga.
- – 1991a, Nadaljevanka o slovenski besedotvorni teoriji, *Slavistična revija* XXXIX/1, 101–113.
- – 1991b, Nekaj temeljnih prvin za »besedotvorno šolanje«, *Slavistična revija* XXXIX/3, 317–326.
- – 1993, Glagolske sestavljenke – njihova skladenjska podstava in vezljivostne lastnosti: Z normativnim slovensko-nemškim vidikom, *Slavistična revija* XLI/1, 161–192.
- – 2000, *Slovensko leksikalno pomenoslovje*, *Govorica slovarja*, Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Žele, Andreja, 1997, Kako je v slovarju slovenskega knjižnega jezika predstavljena vezljivost, *Jezikoslovni zapiski* 3/1, 143–156.
- – 2000/01, O slovarskem prikazu slovenske vezljivosti, *Jezik in slovstvo* XLVI/6, 239–254.
- – 2001, Vezljivostna teorija v slovenskem jezikoslovju, *Slovenski jezik* 3, 68–90.
- – 2001, *Vezljivost v slovenskem jeziku (s poudarkom na glagolu)*, Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU.
- – 2002, Pomanjkljiva sporočilnost novega slovenskega pravopisa z vidika aktualnih pomenskoskladenjskih zmožnosti slovenščine, *Slavistična revija* L/3, 381–387.
- – 2003, *Glagolska vezljivost: iz teorije v slovar*, Ljubljana.

The Connection between Valency Features of a Verb and its Primary Nominal Derivatives

Summary

The article discusses the relation between valency features of verbs and their primary nominal derivatives. Analysis has revealed that verbs with lexicalized prepositional morphemes never indicate the connection between verbal participants and meanings of nominal derivatives, since in such cases we are dealing with

completely new meanings of a given verb which can be substituted by semantically narrower synonymous verbs. Some of the verbal participants occurring with derivative verbs are not expressed by derivatives since these originate from base noun, adjective or verb, or are comprised in any of them. Also, modification supplements and adverbial adjuncts of manner are never reflected in derivatives. Nominal derivatives do not reflect the valency of the subject/object complement. For nominal derivatives the category of mass nouns is only used for lexicographic purposes and these cannot originate in the valency features of a given verb but only in its semantic characteristics. After abstracting the verbal valency only those meanings remain, where the subject, the object, and the adverbial adjuncts of place and time are involved. These instances were compared to the categories of the doer of the action, the action itself, the result of the action, and the place or the time of action of the deverbal derivatives.

The hypothesis was confirmed that the word-formation meanings of the primary deverbal nominal derivatives are – at least to a certain degree – predictable from the valency features of a given verb. The instances, where the primary nominal deverbal derivatives do not originate from the valency features of the base verb, are very rare. Even so, most of these specific instances can be explained, and for the rest it is usually difficult to determine the reason for semantic shifts.

Mojca Tomišić, Pedagoška fakulteta Univerze v Mariboru, Koroška cesta 160, 2000 Maribor

E-pošta: mojca.tomisic@guest.arnes.si